

ANALIZA MIGRACIJ IN ODNOSOV V MULTIKULTURNI SKUPNOSTI: PRIMER MESTNE OBČINE VELENJE

Aleš BUČAR RUČMAN¹

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Analiza migracij in odnosov v multikulturni skupnosti: Primer mestne občine Velenje

V prispevku prikazujemo analizo migracij in odnosov med priseljenci, njihovimi potomci in domačim prebivalstvom v Mestni občini Velenje. Mednarodno priseljevanje v Velenje je imelo dva vrhunca, prvega v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja ter drugega v obdobju 2005–2009. Priseljenci so v veliki večini prihajali iz prostora nekdanje SFRJ. Za prvo obdobje je značilno priseljevanje najprej moških in kmalu zatem tudi žensk, medtem ko so v drugem obdobju prevladovali moški. Terenska raziskava je odkrila, da so odnosi med ljudmi različne narodnosti in etnične pripadnosti v vsakdanjih družbenih interakcijah dobri. Ljudem je uspelo vzpostaviti uspešno sobivanje in solidarnost v skupnosti. Oblikujejo se medetnična prijateljstva, drugače pa je pri oblikovanju partnerskih zvez. Te mladi sklepajo predvsem znotraj svoje etnične skupine. Nestrpnost v lokalni skupnosti ni razširjena, so pa zaskrbljujoči primeri šikaniranja in neustreznega odnosa do potomcev priseljencev v šolskem okolju.

KLJUČNE BESEDE: priseljenci, migracije, Velenje, odnosi v multikulturni skupnosti, nestrpnost

ABSTRACT

Analysis of Migrations and Relations in Multicultural Society: A Case Study of the City Municipality of Velenje

The paper presents an analysis of migrations in the city municipality of Velenje and of the relations among immigrants, their offspring, and the local population. International immigration to Velenje had two peaks, the first one in the 1970s and 1980s and the second one in the period between 2005–2009. The immigrants came mostly from the area of the former SFRY. In the first period, male immigrants were shortly followed by women, but the immigrant population in the whole of the second period was predominantly male. Our field research revealed that people of different nationalities and ethnic origin established successful coexistence, good community relations in daily social interactions, and solidarity. People do form inter-ethnic friendships, but differences are observed with regard to intimate relationships. They still prefer partners from their own ethnic group. Intolerance is not widespread in the local community, though there exist some worrying examples of bullying and inappropriate attitude towards immigrant offspring in schools.

KEY WORDS: immigrants, migrations, Velenje, relations in multicultural society, intolerance

¹ Dr. sociologije, docent, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, Kotnikova 8, SI-1000 Ljubljana, ales.bucar@fvv.uni-mb.si.

UVOD

V Sloveniji se odnos do priseljencev razlikuje glede na njihovo etnično in narodnostno pripadnost. Priseljenci in njihovi potomci iz ekonomsko razvitih zahodnih držav so bolj sprejeti in bolj zaželeni od priseljencev iz ekonomsko manj razvitih držav in prostora nekdanjih jugoslovanskih republik. Slednji, ki predstavljajo največji delež priseljencev v Sloveniji (Josipovič 2006), so v družbi pogosto zaznani kot manjvredni. Kljub svojim narodnostnim in etničnim razlikam so pogosto označeni kot Bosanci, čefurji, južnjaki. Kuzmanić (1999: 67) pravi, da so enostavno razumljeni kot »oni« – gmota ali množica, kar je rezultat neskončne verige drugačnosti, tujstva in tujosti, ki omogoča dekulturnacijo in tudi razčlovečenje. Takšno stanje je posledica družbenopolitične nadvlade in dominacije slovenskega nacionalizma v javnem diskurzu – z Mlekuževimi (2008) besedami gre za burekalizem neburekljudi (tj. etničnih Slovencev) v odnosu do burekljudi (tj. priseljencev iz nekdanjih republik SFRJ in njihovih potomcev). Pri tem je treba razumeti, da nacionalizem ni spontan, temveč legitimiran od zgoraj navzdol. Kaže se in novači preko popularne kulture (Kralj 2008; Mlekuž 2008), založništva in literarne produkcije (Žitnik 2008), izobraževalnega sistema in delovanja šol (Milharčič Hladnik 2012; Vižintin 2009, 2012) ter medijskega poročanja o kriminaliteti priseljencev in njihovih potomcev (Bučar Ručman 2011).

Med priseljenci iz prostora nekdanje skupne države so v najslabšem položaju manj kvalificirani ekonomski migranti, ki so v Slovenijo prišli po osamosvojitvi. Poleg težav, povezanih z družbenim statusom, s predsodki in stereotipi, se srečujejo s težavami, povezanimi z njihovim pravnim statusom. Ljudje, nekateri med njimi so bili do leta 1991 naši sodržavljanji, so danes v očeh državnih birokratskih pravil in evropske administracije t. i. tujci tretjih držav in se pri vključevanju na trg dela, bivanju v Sloveniji in uveljavljanju svojih pravic srečujejo s številnimi omejitvami (glej Medica, Lukič, Kralj 2011; Pajnik, Bajt, Herič 2010).

Glede na predstavljeno ne preseneča, da raziskave, ki merijo socialno distanco med različnimi skupinami ljudi, ugotavljajo, da so priseljenci v Sloveniji zelo pogosto skupina, ki si je ljudje ne želijo imeti za soseda (Toš idr. 2009). Velik delež se jih tudi ne bi preselil v ulico ali sosesko z večjim številom priseljencev (Zavratnik idr. 2009). Kljub vsemu obstajajo izjeme, saj zlasti na lokalni ravni delujejo organizacije in posamezniki, ki se aktivno zavzemajo za družbeno vključevanje priseljencev in ustvarjanje »medkulturnih odnosov med ljudmi, ki živijo v konkretnih okoljih in vzpostavljajo konkretne vsakodnevne stike z željo, da bi se razumeli«, njihove aktivnosti pa izhajajo iz »prepričanja, da je sožitje več kultur ali raznolikih kultur mogoče kot nova kakovost odnosa« (Milharčič Hladnik 2012: 13).

V prispevku se v nadaljevanju osredotočamo na položaj priseljencev in njihovih potomcev ter na analizo odnosov med njimi in domačim (večinskim) prebivalstvom oziroma etničnimi Slovenci. Zanimajo nas medosebni odnosi v multikulturni skupnosti.¹ Osredotočamo se na prevladujoči način sobivanja, vsakdanje interakcije, družbeno delovanje skupnosti, sklepanje etnično mešanih prijateljstev, partnerskih skupnosti in zakonskih zvez. Skladno z ugotovitvami Mirjam Milharčič Hladnik (prav tam: 12), da je treba za natančno predstavo o medkulturnem dialogu v Sloveniji pogledati delovanje zlasti na lokalnih ravneh, stopamo prav na lokalno raven in se spuščamo v podrobno analizo razmer v izbrani multikulturni lokalni skupnosti, tj. Mestni občini Velenje.

RAZISKOVALNE METODE

V raziskavi si postavljamo naslednja raziskovalna vprašanja: Katere so glavne značilnosti priseljevanja v Mestni občini Velenje po drugi svetovni vojni? Kako so migracije vplivale na etnično sestavo prebivalstva? Kakšen je položaj priseljencev in kakšni so odnosi med prebivalci različnih narodnosti?

¹ Razumevanje koncepta multikulturne skupnosti izpeljemo iz razlage multikulturalizma, ki jo podajata Marina Lukšič Hacin in Kristina Toplak (2012: 108). Skladno s tem v prispevku razumemo multikulturno skupnost kot skupnost, v kateri znotraj določenega družbenopolitičnega prostora soobstaja več kulturnih ali etničnih skupin.

Pri iskanju odgovorov na prvi raziskovalni vprašanji smo uporabili sekundarno analizo statističnih podatkov Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) o prebivalstvu na ravni Mestne občine Velenje in mikropodatkov na ravni krajevnih skupnosti in mestnih četrti Mestne občine Velenje, terenski Popis prebivalstva 2002 (SURS 2002/2014) in registrski Popis prebivalstva (SURS 2011/2013). Za analizo odnosov med prebivalci smo uporabili terenske intervjuje in metodo opazovanja z udeležbo. Avtor se je za en mesec (november 2012) preselil v Mestno občino Velenje, vsakodnevno spremljal dogajanje v občini, se družil z različnimi skupinami občanov, obiskoval javne prireditve, lokale, trgovske centre itd. Opravili smo tudi sekundarno analizo gradiv, na katere so opozorili oziroma jih dostavili sogovorniki. Analizirali smo različna poročila, zapisnike, časopisne članke in vsebino med lokalnim prebivalstvom razširjenega internetnega foruma (www.velenje.com).

Osrednji del raziskave so novembra 2012 opravljene terenske individualni in skupinski intervjuji. Intervjuvance smo izbrali iz dveh skupin – predstavnikov in zaposlenih v institucijah, ki se pri svojem delu srečujejo s širšimi skupinami občanov Velenja, in neposredno iz skupine občanov Velenja. Skupaj smo izbrali 73 sogovornikov različnih profilov: 33 predstavnikov institucionalizirane sfere (zaposlenih v občinski upravi, zdravstvenem domu, šolah, Centru za socialno delo, pri Rdečem križu, Zvezi prijateljev mladine, v Mladinskem centru: občinske svetnike, imama, duhovnike Katoliške cerkve, sindikaliste, predstavnike Bošnjaškega mladinsko kulturnega društva Velenje, predsednike srbskega društva dr. Mladen Stojanović) in 40 občanov, katerih podrobnejšo starostno in spolno strukturo predstavljamo v Tabeli 1. Intervjuji so potekali v slovenskem jeziku, razen intervjujev z osmimi tujimi dijaki (celoten intervju v srbohrvaškem jeziku) in s tremi tujimi delavci (vprašanja v slovenščini, odgovori v srbohrvaškem jeziku). Odločili smo se za polstrukturirane intervjuje.²

Tabela 1: Intervjuvani občani Mestne občine Velenje po starosti, spolu in statusu³

Starost	Moški spol	Ženski spol	Status
15–20 let	10	3	8 tujih dijakov (izmenjava iz Srbije); 5 dijakov
21–30 let	14	8	5 študentov; 17 zaposlenih (od tega 3 tuji delavci)
31–40 let	2	1	3 zaposleni
nad 41 let	2	0	1 zaposlen, 1 upokojen
Skupaj	28	12	

Analiza intervjujev je potekala v treh fazah, razdeljenih na dva koraka: 1.) urejanje besedila (analiza vsebine in kodiranje besedila, skladno z vnaprej določenimi kodami) in sočasno oblikovanje empiričnih kod;⁴ obdelava grobega besedila (celoten transkript), identifikacija in selekcija delov besedila, ki se ujemajo z vnaprej določenimi in empirično odkritimi kodami); 2.) odkrivanje sporočil (iskanje ponavljajočih sporočil in združevanje posameznih delov vsebine; oblikovanje koherentnih skupin – tematskih kategorij); 3.) oblikovanje teoretičnih ugotovitev (združevanje tematskih kategorij v abstraktne koncepte, ki se nanašajo na teoretične ugotovitve; oblikovanje teoretične naracije – oblikovanje teoretičnih ugotovitev in

2 Zvočne posnetke, transkripte in zapisnike intervjujev hrani avtor članka.

3 Med 40 intervjuvanimi občani je bilo 15 oseb priseljencev (dve osebi iz časa pred osamosvojitvijo, osem tujih dijakov, pet oseb, priseljenih po osamosvojitvi); 14 v Sloveniji rojenih oseb ima oba starša rojena v Sloveniji, 10 oseb, rojenih v Sloveniji, ima oba starša rojena v nekdanjih republikah SFRJ; ena oseba, rojena v Sloveniji, ima očeta, rojenega v Sloveniji, in mamo, rojeno na Hrvaškem.

4 Vnaprej določene kode so bile: odnosi med različnimi narodnostnimi skupinami; druženje mladih različne narodnosti; preživljanje prostega časa; prijateljstva; partnerske zveze; diskriminacija; položaj tujih delavcev. Empirične kode so bile: socialna distanca med različnimi skupinami prebivalstva; odnosi med sošolci in mladimi različne narodnosti; odnos učiteljev do potomcev priseljencev; pomoč lokalne skupnosti tujim delavcem; sodelovanje občinske uprave z različnimi skupinami občanov.

njihova podkrepitev z besedami intervjuvancev). V nadaljevanju se najprej osredotočimo na predstavitev analize kvantitativnih podatkov, povezanih z migracijami v Velenju, nato pa predstavimo ugotovitve kvalitativne analize intervjujev in drugih virov.

PRISELJEVANJE V VELENJE

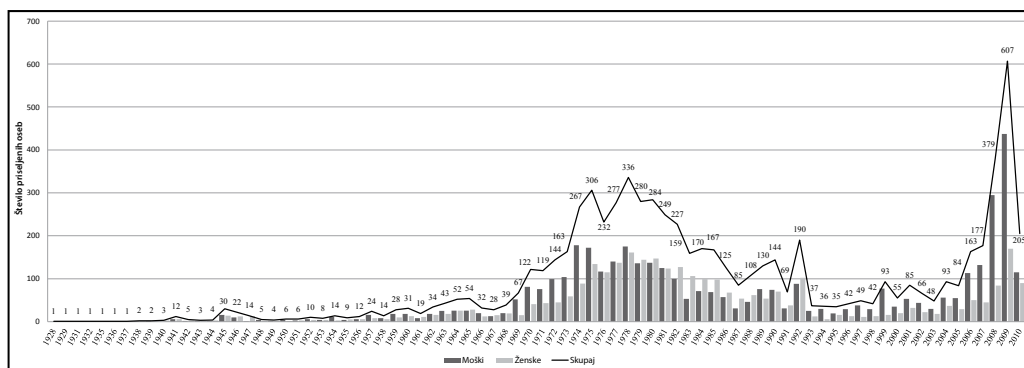
Gradnja Velenja je močno povezana z industrializacijo in s potrebami po delovni sili, pri čemer je imel osrednjo vlogo premogovnik. Kljub temu da je pričel obratovati že leta 1887, so se v njem vse do petdesetih let prejšnjega stoletja večinoma zaposlovali revnejši kmetje in kočarji iz okoliških vasi (Mihelak 2010: 38). Starejši občani povedo, opise pa dopolnijo s slikami, da so bila še po drugi svetovni vojni okoliška naselja revna in je večina ljudi živela v skromnih kočah. Stanje se je začelo spreminjati v petdesetih letih prejšnjega stoletja, ko se je vse več moških zaposlilo v rudniku in dobilo osebni odhodek, nato pa so začeli graditi hiše. Med naftno krizo v sedemdesetih letih je težnja po energetske neodvisnosti narekovala povečane potrebe po delavcih v premogovniku in šoštanjski termoelektrarni, sočasno pa sta se razvijala tudi proizvodnja v Gorenju in gradbeni sektor v Vegradu (Kljajič 1999: 369). Premogovnik je bil glavni vir zaposlovanja moške delovne sile, žene rudarjev pa so z razvojem Gorenja, njegovo širitvijo in s selitvijo v Velenje dobile možnost zaposlitve v hitro rastočem podjetju. Iz majhne delavnice z desetimi zaposlenimi na začetku petdesetih let 20. stoletja se je Gorenje razširilo in postopoma povečevalo število zaposlenih. Leta 2013 je bilo v podjetju v Sloveniji zaposlenih 6.279 delavcev, kar je 60,4 odstotka vseh zaposlenih v Skupini Gorenje (Gorenje 2014: 50). Število zaposlenih v Sloveniji se je v zadnjih petih letih sicer zmanjšalo približno za četrtno, kar je predvsem rezultat prilagajanja podjetja globalni kapitalistični produkciji s selitvijo proizvodnje v države s cenejšo delovno silo.

Migracije v občini Velenje

Priseljenci so v Velenje iz različnih delov Slovenije prihajali zlasti v procesu bega iz vasi v mesta. V vseh naseljih, ki so sestavljali novo Mestno občino Velenje, je leta 1952 živelo 7.674 prebivalcev (Kljajič 1999: 363). Če upoštevamo še podatke Popisa prebivalstva iz leta 1948 (SURs 1948/2014), je v samem mestu Velenje takrat živelo 1.121 ljudi. V Popisu prebivalstva 1961 (SURs 1961/2014) je imelo mesto Velenje (torej mesto in ne celotna občina) 6.016 prebivalcev, od tega jih je bilo 1.452 rojenih v kraju, 1.522 v isti občini, 2.571 jih je prišlo iz drugih občin v Sloveniji, 480 iz drugih jugoslovanskih republik, 105 ljudi pa iz drugih držav. Priseljeni iz drugih občin so predstavljali kar 42,7 odstotka celotnega prebivalstva. Naraščajočo potrebo po delovni sili je nato zapolnilo tudi priseljevanje iz drugih jugoslovanskih republik.

Rast števila prebivalstva je razvidna iz Popisa prebivalstva 1981. Takrat je v Mestni občini Velenje živelo že 38.041 ljudi, od tega jih je bilo 54,8 odstotka priseljenih (16,4 odstotka znotraj občine, 26,2 odstotka iz druge občine v Sloveniji, 35,3 odstotka iz druge republike in 0,7 odstotka iz druge države) (Zavod SR Slovenije za statistiko 1983). Popis 2002 (SURs 2002/2014) potrjuje velik pomen priseljevanja v Velenje. V občini je leta 2002 od rojstva živelo 13.451 prebivalcev (40,3 odstotka občanov), med katerimi so tudi potomci priseljencev, medtem ko je bilo notranjih priseljencev 15.043 (45,1 odstotka vseh občanov), 4.837 občanov (14,5 odstotka prebivalcev) je bilo priseljenih iz tujine. V prvi polovici leta 2014 je imela Mestna občina Velenje 32.973 prebivalcev (16.812 moških in 16.161 žensk) (SURs 2014a).

Graf 1: Priseljevanje v občino Velenje iz tujine po letih in spolu v obdobju 1928–2011

Vir: SURS (2011/2013)

Gibanje mednarodnega priseljevanja prikazujemo v Grafu 1, ki vključuje podatke registrskega popisa prebivalstva iz leta 2011. Občina je doživela dva vrhunca priseljevanja iz tujine oziroma drugih republik SFRJ; prvega v sedemdesetih in do srede osemdesetih let, drugega med letoma 2005 in 2009. V obdobju med letoma 1928 in 2011 se je iz tujine v Velenje priselilo 7.292 oseb, od tega 4.201 moških in 3.091 žensk. V obdobju do konca leta 1990, kar je najbližje razpadu SFRJ in nastanku samostojne države ter spremembi internih migracij v mednarodne, je bilo iz tujine in drugih republik priseljenih 4.737 oseb (2.470 moških in 2.267 žensk), od leta 1991 pa se je priselilo 2.555 oseb (1.731 moških in 824 žensk). V prvem obdobju je bilo razmerje med moškimi in ženskami 1 : 0,91 (na 100 priseljenih žensk 109 priseljenih moških), v drugem obdobju 1 : 0,47 (na 100 priseljenih žensk 210 priseljenih moških). V predstavljeni statistiki so vključene vse osebe, ki so se v Velenje preselile iz tujine, kar vključuje tudi Slovence, ki so bili rojeni v Sloveniji, se nato preselili v tujino ali drugo republiko (spremenili prebivališče) in se vrnili. Ker želimo analizirati podatke o priselitvah tujega prebivalstva, dodatno predstavljamo statistiko oseb, rojenih v tujini in priseljenih v Velenje.⁵ Med letoma 1928 in 2011 je bilo teh 6.925, od tega 4.015 moških in 2.910 žensk. Iz Tabele 2 je razvidno, da je večina v tujini rojenih priseljencev prišla iz Bosne in Hercegovine (4.661, kar predstavlja 67,3 odstotka vseh priseljencev v občini), Hrvaške (834 oziroma 12 odstotkov), Srbije (579 oziroma 8,4 odstotka), s Kosova (346 oziroma 5 odstotkov), iz Makedonije (152 oziroma 2,2 odstotka) in Črne gore (25 oziroma 0,4 odstotka). Priseljenci iz prostora nekdanje Jugoslavije skupaj predstavljajo 95,6 odstotka vseh v tujini rojenih priseljencev v Mestni občini Velenje. Obdobja, v katerih so se priseljevali, se med temi skupinami nekoliko razlikujejo – priseljevanje iz Bosne in Hercegovine, Hrvaške in Srbije je bilo najboljše v sedemdesetih letih in pozneje po letu 2000, medtem ko je največ priseljencev s Kosova in iz Makedonije prišlo šele po letu 2000. Priseljenci s Kosova, ki so prišli v Velenje v obdobju 2001–2010, predstavljajo 79,2 odstotka priseljenih v Velenje s Kosova. Priseljenci iz Makedonije predstavljajo v istem obdobju 55,9 odstotka vseh priseljenih iz Makedonije.

⁵ Na osnovi mikropodatkov SURS (2011/2013) smo za celotno populacijo priseljencev v Velenju primerjali podatke o prvem prebivališču osebe in državo prebivališča v tujini. Ugotovili smo, da obstaja med njima zelo visoka stopnja korelacije ($\rho = 0,9518$), kar pomeni, da je največ ljudi prišlo v Slovenijo iz države, v kateri so bili tudi rojeni. Podatki, ki jih uporabljamo za analizo države izvora, so torej primerni za oblikovanje predstave o naravi priseljevanja v Velenje.

Tabela 2: Priseljeni v Velenje po državi prvega prebivališča, spolu in obdobju (izbrane države).⁶

Moški	Bosna in Hercegovina	Hrvaška	Srbija	Kosovo	Makedonija	Nemčija	Kitajska	Avstrija	Ruska federacija in Ukrajina	Španija	Črna gora	Francija
Do 1945	5	7	10	0	0							
1946-1960	22	57	12	0	3	3	3	11	4	3	3	6
1961-1970	130	100	32	0								
1971-1980	969	158	125	9	17	6						
1981-1990	543	52	35	16	11	5				5	0	
1991-2000	293	23	19	31	11	7				0	0	0
2001-2010	803	45	93	202	42	8	15			0	4	0
SKUPAJ M	2765	442	326	258	84	29	18	11	4	11	12	6
Ženske												
Do 1945	4	4	5	0	0		0				0	
1946-1960	16	50	0	0	0	4	0	6	9	5	10	10
1961-1970	70	79	20	0	0		0					
1971-1980	708	169	116	0	11	13		3				
1981-1990	703	57	44	16	4	4	3	3				
1991-2000	159	16	10		10	8			10	7		
2001-2010	236	26	58	72	43	11	13		14	3	3	
SKUPAJ Ž	1896	401	253	88	68	40	16	22	23	15	13	10
SKUPAJ M+Ž	4661	843	579	346	152	69	34	33	27	26	25	16

Vir: SURS (2011/2013)

Za obdobje po letu 2005 je značilno intenzivno priseljevanje moške delovne sile v Velenju povezano predvsem z gradbenim sektorjem. Na vrhuncu je imelo leta 2008 v Velenju 2.826 oseb dovoljenje za zaposlitev, 685 dovoljenje za sezonsko delo v gradbeništvu in zgolj 77 osebno delovno dovoljenje. Po finančni krizi in stečaju Vegrada in z njim povezanih podjetij je število delovnih dovoljenj za tuje delavce bistveno upadlo. Leta 2011 je bilo samo 188 tujih delavcev z delovnim dovoljenjem, 99 z osebnim delovnim dovoljenjem, sezonskih delavcev ni bilo (Zavod RS za zaposlovanje 2009, 2012). Kot je razvidno iz Grafa 1, je število priseljenih v tem obdobju preseгло število priseljenih v posameznih letih na prejšnjem vrhuncu priseljevanja.

Vzporedno z zmanjšanjem priseljevanja po letu 2008 je tudi leta 2010 sledilo povečano odseljevanje moških. Podatki o internih, tj. medobčinskih migracijah kažejo, da se je v obdobju med letoma 2008 in 2012 povečalo tudi odseljevanje prebivalstva v druge občine. Pri tem so imeli ponovno glavno vlogo moški, ki so predstavljali 59,6 odstotka vseh odseljenih. Iz Velenja se je v druge občine v Sloveniji v celotnem obdobju 1998–2012 odselilo več moških in žensk, kot se jih je v občino priselilo (odselenih

⁶ Podatki v Tabeli 2 so zaradi zahtev SURS-a po zagotavljanju statistične zaupnosti prikazani tako, da so pri nekaterih državah združena polja za večletno obdobje. Kompromis, ki smo ga morali sprejeti, je bilo združevanje posameznih obdobj, v primeru Ruske federacije in Ukrajine celo združitve dveh držav. Podatki za Srbijo vključujejo tudi priseljence iz Vojvodine. V Velenju so se priselile tudi tri osebe iz Čila, Slovaške, Južne Afrike, štiri osebe iz Moldavije, Švedske, Združenih držav, pet oseb iz Albanije, Kanade, šest oseb iz Avstralije, Bolgarije, sedem iz Italije, Poljske, Švice, osem iz Češke in Nizozemske, še manj kot tri osebe pa iz nekaterih drugih držav.

je bilo 12.451, priseljenih 7.965). Še več, v obdobju med letoma 2008 in 2012, ko podatki vključujejo vse selitve prebivalcev in ne le državljanov Slovenije, je število notranjih migrantov – tako odseljenih (7.781) kot priseljenih (5.768) – večje kot število mednarodnih migrantov. Priseljenih iz tujine je bilo 2.572 ljudi, odseljenih v tujino pa 1.694 (SURs 2014b).

Narodnostna in verska struktura prebivalcev Mestne občine Velenje

Zadnji podatki o etnični oziroma narodnostni sestavi prebivalcev Mestne občine Velenje so dostopni v Popisu prebivalstva 2002, vendar so tudi ti v javno dostopnih virih zelo skopi – ločijo le med kategorijami »Slovenci; drugi; narodno neopredeljeni; niso želeli odgovoriti in neznano«. SURs je avtorju omogočil uporabo mikropodatkov Popisa prebivalstva 2002 (in tudi registrskega popisa 2011) za vse druge spremenljivke, razen narodnosti. V nadaljevanju zato predstavljamo nekatere druge podatke, iz katerih je na podlagi teoretičnih ugotovitev (glej Josipovič 2006: 255–263) mogoče sklepati o narodnostni sestavi prebivalstva – seveda v trenutku popisa.

Ob Popisu prebivalstva 2002 (SURs 2002/2014) je bilo v Mestni občini Velenje 33.331 prebivalcev, med katerimi se jih je 23.517 opredelilo za Slovence in 6.065 za eno od drugih narodnosti razen slovenske. Med vsemi prebivalci je bilo za Slovence narodno opredeljenih 70,6 odstotka prebivalcev občine, za druge narodnosti 18,2 odstotka, narodno neopredeljenih je bilo 2,1 odstotka. 3,4 odstotka jih ni želelo odgovoriti, za 5,7 odstotka prebivalcev je narodna opredelitev neznan. Če analiziramo podatke o narodni opredelitvi zgolj na podlagi narodno opredeljenega prebivalstva, lahko ugotovimo, da je bilo v Velenju leta 2002 za Slovence opredeljenih 79,5 odstotka prebivalcev, za druge narodnosti, razen slovenske, pa se je opredelilo 20,5 odstotka narodno opredeljenega prebivalstva.

Bolj podrobni so podatki o maternem jeziku. Med 33.331 prebivalci Mestne občine Velenje jih je ob Popisu prebivalstva 2002 (SURs 2002/2014) 25.042 (75,1 odstotka) odgovorilo, da je njihov materni jezik slovenski, na drugem mestu je bil bosanski, za katerega se je opredelilo 2.100 (6,3 odstotka) prebivalcev. Hrvaščino kot materinščino je izbralo 1.983 (5,9 odstotka) prebivalcev, srbohrvaščino 1.903 (5,7 odstotka) prebivalci, srbsčino 1.091 (3,3 odstotka) prebivalcev. Analiza jezikovne strukture prebivalstva ob dodatnih ugotovitvah terenskega raziskovanja razkrije novo značilnost migracij v Velenje – kljub prevladi migracij iz Bosne in Hercegovine je zmotno misliti, da so se iz te republike priseljevali samo Bosanci/Muslimani/Bošnjaki. Delež oseb, katerih materni jezik je hrvaški, srbski ali srbohrvaški, je namreč bistveno večji, kot je število ljudi, priseljenih iz Hrvaške in Srbije; ob tem je delež oseb, katerih materni jezik je bosanski, bistveno manjši, kot je število priseljenih iz Bosne in Hercegovine. Pojasnilo tega lahko najdemo v večnarodnem priseljevanju iz Bosne in Hercegovine. Dodatno je treba upoštevati tudi otroke priseljencev, ki kot svoj materni jezik opredeljujejo jezik svojih staršev, v katerem z njimi komunicirajo.

Podatki Popisa prebivalstva 2002 (SURs 2002/2014) o veroizpovedi kažejo, da je med vsemi prebivalci Mestne občine Velenje največji delež pripadal katoliški (53,5 odstotka), nato islamski (8,9 odstotka) in pravoslavni veri (4,9 odstotka), drugim veroizpovedim je pripadalo manj kot 0,5 odstotka prebivalstva. Za ateiste se je opredelilo 9,1 odstotka prebivalcev, 13,7 odstotka jih ni želelo odgovoriti, za 6,8 odstotka pa podatek o veroizpovedi ni znan.

ODNOSI MED RAZLIČNIMI NARODNOSTMI V VELENJU

V tem delu prispevka se osredotočamo na analizo položaja priseljencev (in njihovih potomcev) in odnosov med prebivalci različne narodnostne in etnične pripadnosti. Številni intervjuvanci so poudarili, da je multikulturnost del velenjskega življenja. Ljudje različnih narodnosti in njihovi potomci so vsakodnevno v stiku v šolah, službah, na ulici, v lokalih itd. Odgovori prebivalcev Velenja kažejo, da so na splošni ravni, v vsakdanji interakciji, odnosi med različnimi narodnostmi – tako med različnimi

kategorijami priseljencev kot tudi med etničnimi Slovenci in priseljenci – dobri, da ni nestrpnosti in da je ljudem uspelo vzpostaviti zadovoljivo skupno življenje. Eden od sogovornikov je sobivanje različnih narodnosti takole opisal:

Men je to tut čist vsakdanje, ker v našmu bloku, ko sem živel, je bla v bistvu samo ena še slovenska družina, vsi ostali pa niso bli. Tak, da sem se v bistvu tega čist navadu.⁷ (Peter, 26 let, zaposlen, od rojstva živi v Velenju, starši rojeni v Sloveniji)

Skupno življenje in odraščanje vzpostavlja pristnejše odnose in zmanjšuje socialno distanco. To potrjujejo izjave mladih sogovornikov, ki so skoraj vsi opisali, da imajo prijatelje različnih narodnosti. Nekateri – predvsem potomci priseljencev – so sicer poudarili, da se bolje ujamejo z vrstniki svoje narodnosti, vendar so hkrati dodali, da imajo prijatelje tudi med Slovenci in priseljenci druge narodnosti. Velenjske razmere tako ne potrjujejo ugotovitev o tem, da je etničnost eden ključnih kriterijev za izbiro prijateljev in da si ljudje izbirajo prijatelje predvsem znotraj iste etnične skupine (Kalmijn 1998; McPherson, Smith Lovin, Cook 2001). Ravno obratno, razvidno je, da so mladi pri sklepanju prijateljstev etnično vključujoči, kar sovпада z ugotovitvami študij v multikulturnih okoljih – npr. v Barceloni, Londonu in Oxfordu (*Roca Caparà* 2013).

Priseljska skupnost svoje aktivnosti izvaja tudi s pomočjo organiziranega društvenega delovanja. Različna društva skrbijo za izvajanje kulturnega programa, izobraževalnih vsebin in tudi humanitarnih akcij. Pri kulturnih programih sta v ospredju učenje folklorne in ohranjanje raznih običajev, pri izobraževalnih pa učenje jezika, tako bosanskega kot srbskega, pred leti pa so zaradi potreb priseljence učili tudi slovenski jezik. V Velenju deluje tudi islamska skupnost, ki ima svoje prostore in molišnico. V šolah in vrtcih so se uspeli dogovoriti za versko dieto. Za katoliške vernike iz Hrvaške in Bosne in Hercegovine je v cerkvi v centru Velenja enkrat tedensko organizirana maša, ki jo v njihovem jeziku vodi hrvaški župnik. Aktivnosti priseljske skupnosti podpira tudi Mestna občina Velenje, ki za izvajanje različnih dejavnosti omogoča brezplačno uporabo prostorov, programe pa sofinancira prek razpisov.

Podrobnejši pogled v ozadje medsebojnih odnosov

Sogovorniki – zlasti priseljenci in prva generacija potomcev – so sicer poudarili, da se prebivalci različne narodnosti med seboj dobro razumejo, vendar je še vedno občutiti napetost, povezano z vojno v devetdesetih letih prejšnjega stoletja na ozemlju nekdanje SFRJ. Konflikti med tremi narodi (Srbi, Hrvati in Bošnjaki) so povzročili tudi ohladitev odnosov med priseljenci teh narodnosti v Velenju. Napetosti se ne kažejo v neposredni sovražnosti, nesposobnosti sodelovanja ali sobivanja, zaznavajo se predvsem v vzpostavljanju – z besedami sogovornikov – predvsem »površinskega odnosa«, socialni distanci in tabujih v pogovorih. Ena takšnih tem je vsekakor vojna. Dodatna posledica je delitev priseljske skupnosti na podlagi narodnosti in vere. Za obdobje do osamosvojitve je bilo značilno, da so bili priseljenci enotna skupnost in se je vzpostavljala predvsem duh jugoslovanstva. Po vojni je prišla v ospredje nacionalna identiteta posameznikov, še bolj očitno pa njihovih potomcev. Časovni odmik od vojne delitve med različnimi priseljskimi skupinami sicer počasi briše, zlasti pri mlajši generaciji, drugače pa je med tistimi, ki so bili v času vojne odrasli oziroma dovolj stari, da so se zavedali dogajanja. Kot povedo sami člani priseljske skupnosti,

to povojno stanje je naredlo to razliko, do te jih ni blo [...] Ja, od takrat naprej se točno ve, kdo je kdo. Jaz do tedi nisem vedla, kdo je kdo. Res ne. (Anja, 30 let, zaposlena, od rojstva živi v Velenju, starši rojeni v BiH)

7 Imena intervjuvancev so izmišljena, vendar izbrana tako, da je razviden spol intervjuvane osebe. V oklepaju zapisana starost se nanaša na starost intervjuvanca novembra 2012.

Če lahko socialno distanco med pripadniki različnih narodnostnih skupin iz nekdanje skupne države vsaj delno pripišemo vojni in zgodovinskim dogodkom, je to težje v odnosu s slovensko večino. V teh primerih lahko prepoznamo delitev, oblikovano na diskurzu drugosti. Drugost, utemeljena na negativnih predsodkih in stereotipih, pretvarja drugačnost v inferiornost, zanika vidnost in podobnost »njih« z »nami« in zavrača sprejemanje »njihove« edinstvenosti (Krumer Nevo, Orly 2010: 695–696). Stereotipi, predsodki in nestrpnost vodijo v depersonalizacijo posameznikov in odvzem individualne identitete. Nazoren primer takšnega delovanja smo našli ob preverjanju oglasov za oddajo stanovanj v Velenju. Ker razmerje med najemodajalcem in najemnikom zaznamuje poseben odnos vzajemne soodvisnosti in zaupanja, smo predvidevali, da je to hkrati področje, kjer na površje priplavajo stereotipi. Ti se kažejo v zavračanju sklepanja najemnega odnosa z vsemi ljudmi določene družbene skupine. Predvidevanja je potrdil oglas, objavljen novembra 2012 na spletni strani www.velenje.com. Najemodajalec je v opisu oglasa ob vseh preostalih podrobnostih o stanovanju zapisal tudi, da je »stanovanje primerno za manjšo slovensko družino«.

Med bivanjem v Velenju in obiskovanjem javnih prostorov smo opazili tudi posebnost, na katero smo postali pozorni in jo nato preverjali in potrdili v intervjujih. Nekateri prebivalci – tako mlajši kot starejši – v komunikaciji s prijatelji in z bližnjimi uporabljajo svoj jezik, medtem ko drugi preklapljajo med slovenščino in maternim jezikom. Jezik je eden ključnih indikatorjev narodne pripadnosti in je znotraj fenotipsko enakih skupin prebivalcev tudi skoraj edina »na zunaj« prepoznavna značilnost in kriterij ločevanja na »nas« in »njih«. Kot pravi Mlekuž (2008: 32), jezik deluje kot osrednji element slovenskega nacionalizma in konstituiranje drugega. Tega se zavedajo tudi nekateri priseljenci in njihovi potomci, zato v pogovorih v javnosti uporabljajo slovenski jeziki, se v maternem jeziku pogovarjajo bolj tiho oziroma se drugače prilagodijo.

Da jezik deluje kot mehanizem delitve in da nekateri člani večinskega slovenskega prebivalstva pričakujejo podrejanje priseljencev pri javni uporabi jezika, pričajo tudi izjave nekaterih sogovornikov. Poudarjali so, da jih moti uporaba drugih jezikov v javnem prostoru. Dodatno je to tudi tema, ki jo poudarjajo nekateri uporabniki internetnega portala www.velenje.com. V intervjuju nas je sogovornica na konkretnem primeru opozorila, da imajo nekateri o uporabi tujih jezikov dvojna merila. Moteči sta uporabi srbohrvaščine in albanščine, ne pa drugih jezikov (npr. nemščine, angleščine). Pozornost prebivalcev Velenja je trenutno najbolj usmerjena na albansko skupnost – priseljence s Kosova, ki so se v glavnem priselili v zadnjih petih letih. Kot so opisovali sogovorniki, naj bi bila albanska skupnost »zelo zaprta«, njeni pripadniki se namreč družijo predvsem med seboj. Več sogovornikov je ob tem izpostavilo »problem«, da govorijo svoj jezik, ki ga drugi ljudje ne razumejo. Če je že bosanski/hrvaški/srbski jezik, ki ga večina prebivalcev razume, deloval kot mehanizem delitve na »nas« in »njih«, je to še močnejše pri albanskem jeziku, ki ga večina prebivalstva in tudi širša priseljenška skupnost ne razumeta.

Skoraj vsi potomci priseljencev (in tudi nekateri mladi, katerih starši so po narodnosti Slovenci) so v ospredje postavili šikaniranje, s katerim so se srečali zlasti v osnovnih šolah. Opisani primeri potrjujejo ugotovitve o »stigmatizaciji otrok zaradi priseljenškega statusa njihovih staršev« (Milharčič Hladnik 2010: 29) in celo starih staršev. Ti otroci so deležni žaljivk vrstnikov, ki jih označujejo kot »Bosance« in jih »pošiljajo nazaj v njihovo Bosno«. Še več, nekaterim so takšne očitke izrekli celo učitelji. Velenjski primeri potrjujejo ugotovitve o prisotnosti diskriminacije v slovenskih šolah, kjer se učitelji in učenci različno odzivajo na družbeno, kulturno in jezikovno raznolikost (Vižintin 2012: 82). Sogovorniki so opozorili tudi na glasilo dijakov šolskega centra Velenje (*Špric*), v katerem je bilo leta 2008 objavljeno nestrpno in s stereotipi prežeto pismo bralca, ki se sprašuje, zakaj se potomci priseljencev – pri čemer ne smemo pozabiti, da gre za državljane Slovenije, rojene in vzgojene v Sloveniji – ne vračajo nazaj v »njihovo rodno državo« (*Špric* 2008: 17). Objava takega pisma je transformirala forumsko in gostilniško hujškaško »argumentacijo« v medijski zapis in mu s tem zagotavljala tudi legitimacijo. Takšni primeri so se zgodili redko, pogosteje pa se dogaja, da so bili otroci priseljencev, ki so rojeni v Sloveniji, pohvaljeni, kako dobro govorijo slovensko, ali izpostavljeni kot vzor slovenskim vrstnikom, da niso tako dobri v slovenskem jeziku kot otrok, potomec priseljencev. Kot pravijo sami, jih takšen pokroviteljski odnos

prizadene, saj predpostavlja, da vsi otroci priseljencev pač ne morejo dobro govoriti slovensko. Težave z jezikom se seveda pri nekaterih pojavijo, vendar je – kot tudi v drugih primerih – generalizacija tista, ki dela krivico.⁸

Poroka in oblikovanje družine

Vsi intervjuvanci, ne glede na narodnost, so poudarili, da v njihovem lokalnem okolju obstaja skoraj pravilo, da si resnega partnerja poiščejo v lastni narodnostni skupini. Mladi navkljub prijateljstvu z vrstniki različnih narodnosti težijo k temu, da si ustvarijo družino s sonarodnjakom. V tem pogledu velenjske razmere potrjujejo ugotovitve raziskovalcev o etničnih preferencah pri oblikovanju družine, pomemben dejavnik pri vzpostavljanju te norme pa so t. i. tretje stranke – družina, Cerkev, država, priseljska skupnost, večinsko prebivalstvo (Kalmijn 1998; McPherson, Smith Lovin, Cook 2001). Intervjuvanci so kot ključni vplivni dejavnik navedli pritisk staršev in družine. To sicer ni pravilo, ki ga nekateri niso pripravljene kršiti, vendar se zavedajo, da bodo izpostavljeni pritiskom, izključevanju in stigmatizaciji v družini. Pri tem je treba poudariti, da to »družinsko pravilo« velja prav pri vseh skupinah – tako Slovincih, Hrvatih, Srbih kot Bošnjakih. Izjeme so večinoma mogoče znotraj iste verske skupnosti (na primer partnerstvo med katoliškimi Hrvati in Slovenci, dopuščene so izjeme znotraj krščanske vere, torej poroka s pravoslavnimi Srbi, ne pa z muslimani; muslimani težijo k temu, naj si otroci iščejo partnerja v svoji narodnostni oziroma verski skupnosti). Sogovorniki so to opisovali tako:

Pravoslavc po moj še. Ker je to pač krščanstvo [...] ampak recimo js osebno se niti ne bi vpletla v zvezo z muslimanom ... (Mateja, 27 let, študentka, od rojstva živi v Velenju, starši rojeni v BiH)

Ja, kukr bi bil na ić, bi bil problem, res, no. Ne vem, pač pri nas je tk. (Špela, 26 let, študentka, od rojstva živi v Velenju, starši rojeni v Sloveniji)

Ugotovitve o vplivu narodnosti in vere na vzpostavljanje partnerskih vezi kažejo drugo plat sobivanja ljudi v skupnosti. Odnosi, ki so sicer dobri in omogočajo normalno skupno življenje v mestu, so na drugi strani omejeni do stopnje, ko bi moral »drugi« vstopiti neposredno v »naše« življenje. Zaznati je nenapisano pravilo, ki pravi: dovoljeno je, da smo prijatelji, vendar smo si še vedno tako različni, da ne moremo biti družina. Ker takšno prepričanje velja v vseh narodnostnih skupinah, lahko sklenemo, da sta narodnost in v nekaterih skupinah veroizpoved tako močni kolektivni identiteti, da presegata vse druge.

Dvojno izključeni prebivalci – delavci migranti kot novodobni sužnji

Razmere in življenje delavcev, ki so prišli v Velenje po letu 2000, se bistveno razlikujejo od tistih, ki so prišli v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Kot so opisovali številni sogovorniki, so tudi takrat Velenjčani hodili novačit delavce in dijake v Bosno in Hercegovino, jih skušali na različne načine prepričati za selitev v »mesto priložnosti«, vendar obstaja ključna razlika med tedanjim socialističnim novačenjem in novačenjem v novem, krutem kapitalizmu. Takrat so delavce iz drugih republik čakali plačano delo, kmalu tudi stanovanja. Še več, iskali so nove someščane, s katerimi so gradili

⁸ Med potomci priseljencev, katerih oba starša sta priseljenca, je delež oseb z visoko izobrazbo (več kot srednja šola) manjši kot pri osebah z obema staršema, rojenima v Sloveniji. Med prvimi je teh 14,8 odstotka, med drugimi pa 27,2 odstotka (SURS 2011/2013). Vertikalna mobilnost na področju izobrazbe je torej težja za potomce priseljencev. Zaradi nizke starosti otrok tretje generacije priseljencev dolgoročnega trenda še ne moremo potrditi.

mesto. Ljudem je bilo omogočeno dostojno življenje. Novi kapitalizem in njegovi agenti pa so iskali ekonomske sužnje. Kot so opisali sogovorniki, so v nekdanjih republikah zavestno novačili delavce z namenom izkoriščanja in zlorabe. Ko so se avtobusi odpravili ponje, so ljudje vedeli, da jih zavajajo, da jih bodo zlorabili in da jim pri tem ne bosta pomagala niti zakonodaja niti državne institucije. Če so se delavci pritožili, so jih preprosto zamenjali z drugimi in jih v nekaterih primerih celo s pomočjo policije izgnali iz države. Njihove delovne in bivalne razmere so bile povezane s kršenjem delavskih in socialnih pravic, prisilo, z izkoriščanjem in s kaznivimi dejanji. Delavci migranti, priseljeni po letu 2000, so imeli tudi največ težav pri vključitvi v družbo. Niso imeli podpore formalnih in neformalnih institucij. Dodatno – do skrajne zaostritve njihovega položaja in izrinjanja na rob eksistence – niso imeli niti podpore priseljske skupnosti iz časa nekdanje Jugoslavije.

V Velenju opravljene terenske intervjuje pritrjujejo ugotovitvam drugih raziskovalcev o položaju delavcev migrantov v Sloveniji v 21. stoletju (Medica, Lukič, Kralj 2011; Pajnik, Bajt, Herič 2010). To je bilo obdobje novodobnega suženjstva, kjer so ceno finančnih mahinacij v gradbenem sektorju plačali (tudi) tuji delavci. Če je Lukšič Hacin (2007: 204) v analizi položaja delavcev migrantov v Nemčiji ugotovila, da so bili »ljudje zreducirani na delavce«, so slovenski kapitalisti ob sosterilstvu države in njene delovno-i-migracijske zakonodaje stopili korak dlje in zreducirali delavca v lahko zamenljivo in potrošno blago. Za doseganje ciljev novega kapitalizma – maksimalnih hitrih dobičkov – so vodilni v gradbenih podjetjih uporabili mehanizem, preverjen v obdobju kapitalizma 19. stoletja – eksploatacijo delavcev so povečali do skrajne meje.

SKLEPNE UGOTOVITVE

Priseljevanje ljudi predvsem iz prostora nekdanjih jugoslovanskih republik je v Velenju vplivalo na oblikovanje multikulturne skupnosti. Ljudem različnih etnične in narodnostne pripadnosti je uspelo oblikovati skupnost, v kateri uspešno bivajo skupaj. Predsodke o »drugem« odpravljajo neposredni socialni stiki in interakcija z večjim številom pripadnikov »druge« kolektivne družbene skupine (etnične oziroma naroda). Pristne izkušnje iz prve roke zasedajo praznino nepoznavanja »drugega«, po navadi zapolnjeno s predsodki in stereotipi. Vzpostavljajo se odnosi, ki kažejo, da med ljudmi v temeljnem družbenem delovanju ne obstajajo razlikovanja na podlagi njihove narodnosti ali narodnosti njihovih staršev. Povedano drugače, razlikovanje med dobrimi in slabimi ljudmi – kot so to imenovali sami sogovorniki – ni povezano z narodnostjo oziroma etnijo, temveč osebnim značajem posameznika. Za oblikovanje vzdušja, ki omogoča uspešno sobivanje, je pomembno tudi to, da v Velenju, v nasprotju z nacionalno ravno, nestrpnosti ne širijo in zlorablajo lokalni politični akterji. S tem tudi ne omogočajo njene legitimacije od zgoraj navzdol. Optimizem o nadaljnjem uspešnem sobivanju in vključenosti potrjuje podatek, da so potomci obeh staršev priseljencev dosegli višjo izobrazbo kot njihovi starši. Kljub temu da so rezultati potomcev priseljencev slabši kot pri otrocih z obema v Sloveniji rojenima staršema, se kaže trend napredka.

Kljub uspešnemu sobivanju je mogoče odkriti tudi nekatera odstopanja, med katerimi je zlasti zaskrbljujoča potrditev diskriminatornih praks v šolah. V Sloveniji ugotovitve na tem področju kličejo po nujnosti sistemskih rešitev in celostnem pristopu. Ti morajo preprečiti in onemogočiti diskriminacijo, razisem in stigmatizacijo otrok in celo vnukov priseljencev ter zagotoviti večkulturno izobraževanje. Dodatno smo ugotovili, da je kljub etnično raznolikim prijateljstvom etnična distanca prisotna pri intimni odločitvi o oblikovanju družine in iskanju partnerja zlasti znotraj svoje narodnostne in verske skupine. Glede na opise mladih Velenjčanov lahko kljub temu predpostavljamo, da se bo v prihodnjih generacijah ta vpliv zmanjšal.

Razmere v Velenju moramo umestiti tudi v širši družbeni okvir. Ne smemo spregledati, da živimo v času dominacije ideologije neoliberalnega kapitalizma in njegove globalne ekspanzije, za katero sta značilni individualizacija in atomizacija, katerih moto je »vsak mora poskrbeti zase«. Nerealno je pričakovati,

da bi v tej kapitaistični puščavi katerokoli majhno mesto lahko postalo oaza miru. Kljub temu pa lahko v Velenju prepoznamo znake kljubovanja kapitalističnim pritiskom po vzpostavljanju individualne (ne)sreče in subtilno zasidranim zahtevam po umiku posameznika v osamo na relaciji služba–trgovski center–dom. Najočitnejši znak nasprotovanja je visoka stopnja solidarnosti kot pomembnega veziva velenjskih skupnosti. Med različnimi aktivnostmi izstopa projekt pomoči delavcem migrantom gradbenega podjetja Vegrad. Stiska, v kateri so se znašli tuji delavci, zlasti tisti, ki niso imeli stalnega prebivališča v Sloveniji in niso bili upravičeni do socialnih pomoči, je sprožila eno večjih solidarnostnih akcij v regiji. Vodilne vloge pri tem ni imela socialno umirajoča država, temveč Mestna občina Velenje. Ob tem moramo izkoriščanje delavcev migrantov videti kot indikator razmer v (starem) novem kapitalizmu, ki kaže na sistemsko naravo težav in pasti, v katerih se lahko jutri znajde širši krog občanov. Izobrazbena raven mladih se sicer izboljšuje, vendar se ob zaostrovanju gospodarskih in socialnih razmer sočasno povečujeta strah in negotovost o možnosti vstopa na (opustošeni) trg dela. Prav socialne razmere so lahko največji izziv za Mestno občino Velenje – in tudi državo. Stavke delavcev v največjih podjetjih v Velenju (na primer leta 2010 in 2012 v Gorenju in 2014 v Premogovniku Velenje) to nazorno potrjujejo.

LITERATURA

- Bučar Ručman, Aleš (2011). Medijsko poročanje o kriminaliteti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 62/1, 23–38.
- Gorenje (2014). *Upravljam smer sprememb – Letno poročilo Skupine Gorenje za leto 2013*, <http://static14.gorenje.com/files/default/corporate/investor-relations/annual-reports/gorenje-letno-porocilo-2013.pdf> (12. 8. 2014).
- Josipović, Damir (2006). *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Kalmijn, Matthijs (1998). Inter-marriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual Review of Sociology* 24, 395–421.
- Kljajič, Damijan (1999). Velenje po letu 1945. *Velenje: Razprave o zgodovini mesta in okolice* (ur. Danijela Brišnik). Velenje: Mestna občina Velenje, 359–413.
- Kralj, Ana (2008). Nezaželeni? Medijske in politične konstrukcije tujcev v Sloveniji. *Dve domovini / Two Homelands* 27, 169–190.
- Krumer Nevo, Michal, Orly, Benjamin (2010). Critical Poverty Knowledge: Contesting Othering and Social Distancing. *Current Sociology* 58/5, 693–714.
- Kuzmanić, Tonči (1999). *Bitja s pol strešice: Slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*. Ljubljana: Open Society Institute Slovenia.
- Lukšič Hacin, Marina (2007). Normativni vidiki in delovne razmere za migrante v Zvezni republiki Nemčiji. *Dve domovini / Two Homelands* 25, 187–208.
- Lukšič Hacin, Marina, Toplak, Kristina (2012). Teoretizacija multikulturalizma in etnične ekonomije v luči ohranjanja kulturne dediščine med migranti. *Dve domovini / Two Homelands* 35, 107–117.
- McPherson, Miller, Smith Lovin, Lynn, Cook, James M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology* 27, 415–444.
- Medica, Karmen, Lukič, Goran, Kralj, Ana (2011). *Delovne in življenjske razmere delavcev migrantov v Sloveniji: Zaključno poročilo študije*, http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/el2010_raziskava_razmere_delavcev_migrantov_250311.pdf (21. 5. 2014).
- Mihelak, Vinko (2010). *Premogovnik Velenje: Mejniki*. Velenje: Premogovnik Velenje.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (2010). Children and Childhood in Migration Context. *Dve domovini / Two Homelands* 32, 19–31.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (2012). Medkulturni odnosi in socialne participacije v kontekstu migracij. *Dve domovini / Two Homelands* 36, 7–18.

- Mlekuž, Jernej (2008). Čapac.si, or on Burekalism and its Bites: An Analysis of Selected Images of Immigrants and their Descendants in Slovenian Media and Popular culture. *Dve domovini / Two Homelands* 28, 23–37.
- Pajnik, Mojca, Bajt, Veronika, Herič, Sanja (2010). Migranti na trgu dela v Sloveniji. *Dve domovini / Two Homelands* 32, 151–167.
- Roca Caparà, Núria (2013). *Young Latin Americans in Barcelona, London, and Oxford: Building Identities in Contexts of Inequality and Discrimination: Working Paper No.110*, <https://www.compas.ox.ac.uk/publications/working-papers/wp-13-110/> (15. 5. 2014).
- SURS (1948/2014). *Popis prebivalstva 1948*, http://www.stat.si/publikacije/popisi/1948/1948_3_01.pdf (21. 6. 2014).
- SURS (1961/2014). *Popis prebivalstva 1961*, http://www.stat.si/publikacije/popisi/1961/1961_4_03.pdf (21. 6. 2014).
- SURS (2002/2014). *Rezultati popisa 2002, občine ob popisu, prebivalstvo, demografske značilnosti*, http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_obcine_prebivalstvo_dz.htm (21. 6. 2014).
- SURS (2011/2013). *Registrski popis prebivalstva 2011: Baza mikropodatkov za občino Velenje* (podatki dostopni za izdelavo doktorske naloge Aleša Bučar Ručmana).
- SURS (2014a). *Prebivalstvo po: Občine, spol, polletje, starost*, http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp (22. 8. 2014).
- SURS (2014b). *Selitveno gibanje prebivalstva, občine, Slovenija, letno*, http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp (7. 8. 2014).
- Špric (2008). Ej, Lejga. *Špric, glasilo dijakov šolskega centra Velenje* 2008, 17.
- Toš, Niko, Malnar, Brina, Bernik, Ivan, Hafner Fink, Mitja, Miheljak, Vlado, Kurdijs, Slavko idr. (2009). *Vrednote v prehodu II: Slovensko javno mnenje 2004–2009*. Ljubljana: FDV, IDV–CJMMK.
- Vižintin, Marijanca Ajša (2009). Sodelovanje slovenskih osnovnih šol z učitelji maternih jezikov otrok priseljencev. *Dve domovini / Two Homelands* 30, 193–212.
- Vižintin, Marijanca Ajša (2012). Izobraževanje za sobivanje v raznolikosti. *Dve domovini / Two Homelands* 36, 73–85.
- Zavod RS za zaposlovanje, Območna služba Velenje (2009). *Poročilo za leto 2008*, http://www.ess.gov.si/_files/811/LP2008VE.pdf (22. 6. 2014).
- Zavod RS za zaposlovanje, Območna služba Velenje (2012). *Poročilo za leto 2011*, http://www.ess.gov.si/_files/3924/Letno_porocilo_os_velenje_2011.pdf (22. 6. 2014).
- Zavod SR Slovenije za statistiko (1983). *Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji 31. 3. 1981: Rezultati raziskovanj, št. 306*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za statistiko.
- Zavratnik, Simona, Kralj, Ana, Medarič, Zorana, Simčič, Blaž (2009). *Migracije, integracija in multikulturalnost*, <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/migim07.xml> (15. 6. 2014).
- Žitnik, Janja (2008). Statistical Facts are Human Fates: Unequal Citizens in Slovenia. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34/1, 77–94.